

SIGNALLINAN

nr 41 · juni 2018

Haenyeo – havets kvinnor
Anders Franzén 1918–1993
Med kameran i den tysta världen
The Victor Berge diving mask
Det første kjente dykk i Norden
Ett sportdykarmuseum i Lysekil?

SIGNALLINAN

Nummer 41 • juni 2018
ISSN 1650-4690
Tryck Holmbergs i Malmö

Ansvarig utgivare
Birgitta Forsén
birgittagforsen@gmail.com

Redaktör
Staffan von Arbin
staffan.arbin@gmail.com

**Grafisk formgivare
& teknisk redaktör**
Anders Gutehall
anders.gutehall@gmail.com

Upphovsrätt

Redaktionellt material © SDHF
Artiklar © respektive författare
Foton © respektive fotograf
Illustrationer © respektive illustratör

För innehållet i artiklarna ansvarar respektive författare.

Omslag

Jiae Chae tillhör de sydkoreanska dykarkvinnorna haenyeo. Läs mer på sidan 4.

Omslagsfoto

Hyung S. Kim

INNEHÅLL

Dykarledaren BIRGITTA FORSÉN	3
Haenyeo – havets kvinnor SJÖFARTSMUSEET AKVARIET	4
Högtidlighållande av 75-årsdagen för Ulvens minsprängning HANS ÖRNHAGEN	7
Porträttet: Anders Franzén 1918–1993 LORELEI RANDALL	8
Med kameran i den tysta världen LEIF-GÖRAN HJELM	14
The Victor Berge diving mask DES WILLIAMS	18
Det første kjente dykk i Norden BJØRN KAHRS	21
Fotografiet: Prova på-dyk i Solna simhall 1959 STAFFAN VON ARBIN	24
Ett sportdykarmuseum i Lysekil? STAFFAN VON ARBIN	26
Föreningsidan	30

DYKARLEDAREN

BIRGITTA FORSÉN, ORDFÖRANDE I SDHF

Förra året avslutade vi med den sedvanliga adventsträffen som denna gång bjöd på en förnämlig presentation av Håkan Lans och Gunnar Klevefors om hur miniubåten Doppingen blev till. En programpunkt som lockade många till Dyktankhuset.

Våren och sommaren har låtit vänta på sig i år och därmed satt käppar i hjulen för vår upprustning av "Lundakammaren", som står utanför Dyktankhuset. Hasse Forsman (som tidigare fräschat upp den gamla räddningsklockan Svea) väntade ivrigt på att ta sig an även denna uppgift, men nu är det klart!

Under Dykmässan i Nacka Strand fick SDHF goda möjligheter att marknadsföra sig. Glädjande var att så många ställde upp och jobbade med detta under dagarna tre. Med Tomas Jangvik som ansvarig gick det som en dans. I samband med mässhelgen hölls årsmötet i Dyktankhuset. Som vanligt kan du läsa protokoll från detta på vår hemsida.

Vi har fortsatt vårt samarbete med Båtdokgruppen och nu även gjort ett nytryck av boken *Arne Zetterström and the first hydrox dives* av Anders Lindén och Anders Muren från 1985. Den finns nu att köpa genom SDHF (se sidan 30).

Det är glädjande att vi har lyckats med vårt upprop om medel för att kunna köpa den tungdykarutrustning vi under många år fått låna in för Skärgårdsmässan – stort tack alla givmilda donatorer. Nu är utrustningen vår!

Den 24–26 augusti anordnas European Historical Diving Event i Ebeltoft i Danmark och nästa år har turen kommit till SDHF och Stockholm. Lägg därtill att föreningen fyller 40 år, vilket troligen gör den till den äldsta av alla dykerihistoriska föreningar i världen. Detta ska vi förstås fira! Mer om planerna i nästa nummer av *Signallinan*.

Den upprustade "Lundakammaren". I bakgrunden syns den likaledes nyrenoverade räddningsklockan Svea. Foto: Hans Forsman.

Det är flera som har gått sin guideutbildning och därmed är redo att hjälpa till med att hålla öppet i Dyktankhuset och visa runt bland våra samlingar. Vi hoppas därför kunna hålla öppet en hel del under sommarsäsongen.

Ha en riktigt skön sommar!

SDHF OCH DINA PERSONUPPGIFTER

Svensk Dykerihistorisk Förening värnar om sina medlemmars integritet. Vi delar inte med oss av de uppgifter vi har i vårt medlemsregister. Vår policy följer den nya General Data Protection Regulation (GDPR) som gäller i hela EU och i Sverige ersätter Personuppgiftslagen (PUL).

Just denna dag var hon väldigt trött – hon hade samlat ihop över 120 kilo snäckor i sitt nät. Sunok Kang är i sextioårsåldern och ledare över ett dykarlag.

Haenyeo – havets kvinnor

TEXT: SJÖFARTSMUSEET AKVARIET

FOTO: HYUNG S. KIM

På ön Jeju utanför Sydkorea lever dykarkvinnorna haenyeo. Kvinnorna existerar i symbios med havet, vågorna och stormarna. Den över tusen år gamla traditionen bygger på en stark gemenskap och ett hållbart fiske. I utställningen *Haenyeo – havets kvinnor* som just nu visas på Sjöfartsmuseet Akvariet i Göteborg får vi möta några av kvinnorna genom porträtt, unika föremål och film.

Att leva i harmoni med naturens tillgångar är essentiellt inom haenyeokulturen. Kvinnorna är fridykare och använder inte dyktuber och harpuner. De har utvecklat en speciell andningsteknik för att klara av att vara under ytan en längre period. Haenyeo fiskar efter säsong och det finns strikta regler för vilka djur och växter som får fångas, allt för att garantera havets naturliga tillväxt.

Under generationer har haenyeo skaffat sig en stor kunskap om havet och det marina livet. Yrket går traditionellt i arv och flickor blir upplärda från tidig ålder. Fram till 1500-talet arbetade både kvinnor och män som dykare, men efter hand övertogs yrket helt av kvinnor. Haenyeo försörjer familjen medan männen i första hand tar hand om hushållet. ”Männen frös för mycket för att kunna dyka utan dräkt. Kvinnor frös också, men vi stod ut”, säger Jeong-Ja Kim, 86 år och haenyeo.

Sedan 2016 står haenyeo med på UNESCO:s lista över mänsklighetens immateriella kulturarv. Mycket tyder dock på att traditionen är hotad – idag söker sig allt fler av öns unga kvinnor till andra yrken eller flyttar in till städerna för att studera.

Utställningen

I *Haenyeo – havets kvinnor* får vi möjlighet att möta några av kvinnorna och få inblick i deras

På land håller Soonok Jung ett hårt grepp om sin stav, men i vattnet rör hon sig fritt som en sjöjungfru.

Hon var misstänksam mot kameran, men Kyungsuk Her har en varm och generös personlighet.

liv och kultur. I utställningen visas 26 starka porträtt av fotografen Hyung S. Kim, som under flera år har följt haenyeo i deras naturliga miljö. Kim blev tagen av de vackra och starka ansiktena hos havets kvinnor.

I utställningen presenteras också unika föremål från kulturen som donerats till museets samlingar av Sooni Kim, vars mor och mormor var haenyeo. Det visas även klipp från dokumentä-

ren *Dykar kvinnorna i Korea*, producerad av Hee-Young Ko. I filmen får vi höra kvinnorna själva berätta om sitt arbete och sina liv.

Utställningen är producerad av initiativtagaren Min Jeong Ko och Sjöfartsmuseet Akvariet. Min Jeong Kos farmor var haenyeo och hon har en stor passion för kulturen. Utställningen öppnade den 3 mars och pågår fram till dess att museet stänger för ombyggnad den 16 september 2018.

Högtidlighållande av 75-årsdagen för Ulvens minsprängning

TEXT & FOTO: HANS ÖRNHAGEN

Den 15 april, 75 år efter ubåten Ulvens minsprängning i Göteborgs norra skärgård, hölls en minneshögtid på Galärkyrkogården på Djurgården i Stockholm för den omkomna besättningen. I samband med kransnedlägg-

ningen talade bland andra flottiljamaral Anders Olofsson. Efteråt samlades 15 deltagare till en kaffestund i Dyktankhuset, där den dyktank som ubåtsbesättningarna övade individuell räddning från sjunken ubåt i fortfarande finns bevarad.

Från minneshögtiden på Galärkyrkogården. Vid mikrofonen flottiljamaral Anders Olofsson.

Några av deltagarna i minnesceremonin syns här församlade i Dyktankhuset.

Anders Franzén tecknad av vännen Inga Piltz.

PORTRÄTTET:

Anders Franzén 1918–1993

TEXT: LORELEI RANDALL

I år är det hundra år sedan regalskeppet Vasas upptäckare Anders Franzén föddes. Utan Franzéns idoga arbete och stora engagemang hade Sveriges största turistattraktion – Vasamuseet – inte funnits idag. Här tecknar historikern Lorelei Randall hans levnadsporträtt.

Anders Franzén växte upp med sina två äldre systrar på Östermalm i Stockholm och spenderade sommarloven på Dalarö. Hans far var läkare och hans mor gymnastiklärare. År 1936 tog han 18 år gammal studenten på Östra Real och påbörjade därefter studier i medicin, men då hans far dog hoppade han av studierna. Han påbörjade istället studier i skeppsteknik vid Kungliga Tekniska Högskolan (KTH) i Stockholm där han fick insikten att skeppsrutningar före 1700-talet inte existerade utan bara fanns i dåtidens skeppsbyggares huvud.

Tillsammans med sin vän Carl Lamm Jr. startade han, 23 år gammal och mitt under brinnande krig, en fabrik för torrdestillation av trädstubbar att användas till bilbränsle, lösningsme-

del, trätjära och träkol. Fabriken och hans senare anställning hos Carl Lamm AB tog all tid i anspråk och dessa åtaganden gjorde att han inte tog sin examen vid KTH. År 1950 fick han anställning hos svenska BP där han arbetade fram till 1957 som teknisk direktör. Anledningen till att han slutade sin tjänstgöring var att han funnit regalskeppet Vasa och behövde all tid för att få igång bärgningen och konserveringen av vraket. Han trodde då att han skulle välkomnas in i sfären runt Vasa men fick istället erfaras att de med vassare armbågar utestängde honom.

Det som ledde till upptäckten av Vasa var Anders stora intresse för marin historia. Intresset för Östersjöns vrak växte då han insåg att det här inte fanns någon skeppsmask. Dessutom

Anders med sina systrar 1938. Foto ur familjealbumet.

insåg han att den nya dyktekniken med grodmän var avsevärt mer användbar än traditionell tungdykning. I och med det växte också historieintresset. Han började söka i arkiven efter förlista skeppsvrak. Dessa efterforskningar resulterade i den berömda vrakkarta som kan ses här intill.

Äventyret Vasa

Vasaintresset började enligt Anders själv med återupptäckten av regalskeppet Riksnickeln som förliste vid Viksten i september 1628, tre veckor efter Vasa. En fiskare hade sommaren 1920 fastnat med sin dragg i vraket och han misstänkte att det fanns något därnere. I närheten fanns ett fartyg som bärgade skrot från ett annat vrak, och ombord fanns en dykare som efter att ha mutats av fiskaren med en flaska konjak gick ner för att lossa draggen. När han kom upp utbrast han: ”Det finns kanoner därnere från Jesu Kristi tid!”. Sju bronskanoner bärgades och ägarna till skrotfartyget fick ersättning av staten, men fiskaren som upptäckte vraket fick inget. Fyndet av kanonerna fick stora rubriker i svensk press. Professor Nils Ahnlund löste gåtan om vilket vrak det var och fann då även uppgifter om Vasa i arkiven. Anders återlokaliserade i början av 1950-talet Riksnickelns vrakplats och även vraken efter Riksvasa, Äppet och Gröne Jägaren.

En dag när Anders var på Riksarkivet för att forska efter ett annat vrak, Resande Man, stötte han ihop med professor Nils Ahnlund som tyckte att Anders istället skulle koncentrera sig på Vasa som var ett vida rikare vrak. Han kände då inte till att Vasas kanoner hade bärgats på 1600-talet av von Treleben. Anders påbörjade sökningen på Stockholms ström sommaren 1953. Han började dragga sjöbottnen och vid varje fastna förde han ner sin egenkonstruerade hålpipa till botten för att se om den skulle komma upp med en bit svartek.

Så, en dag i augusti 1956, fick han äntligen träff. Dykarbasen Fälting gick ner för att under-

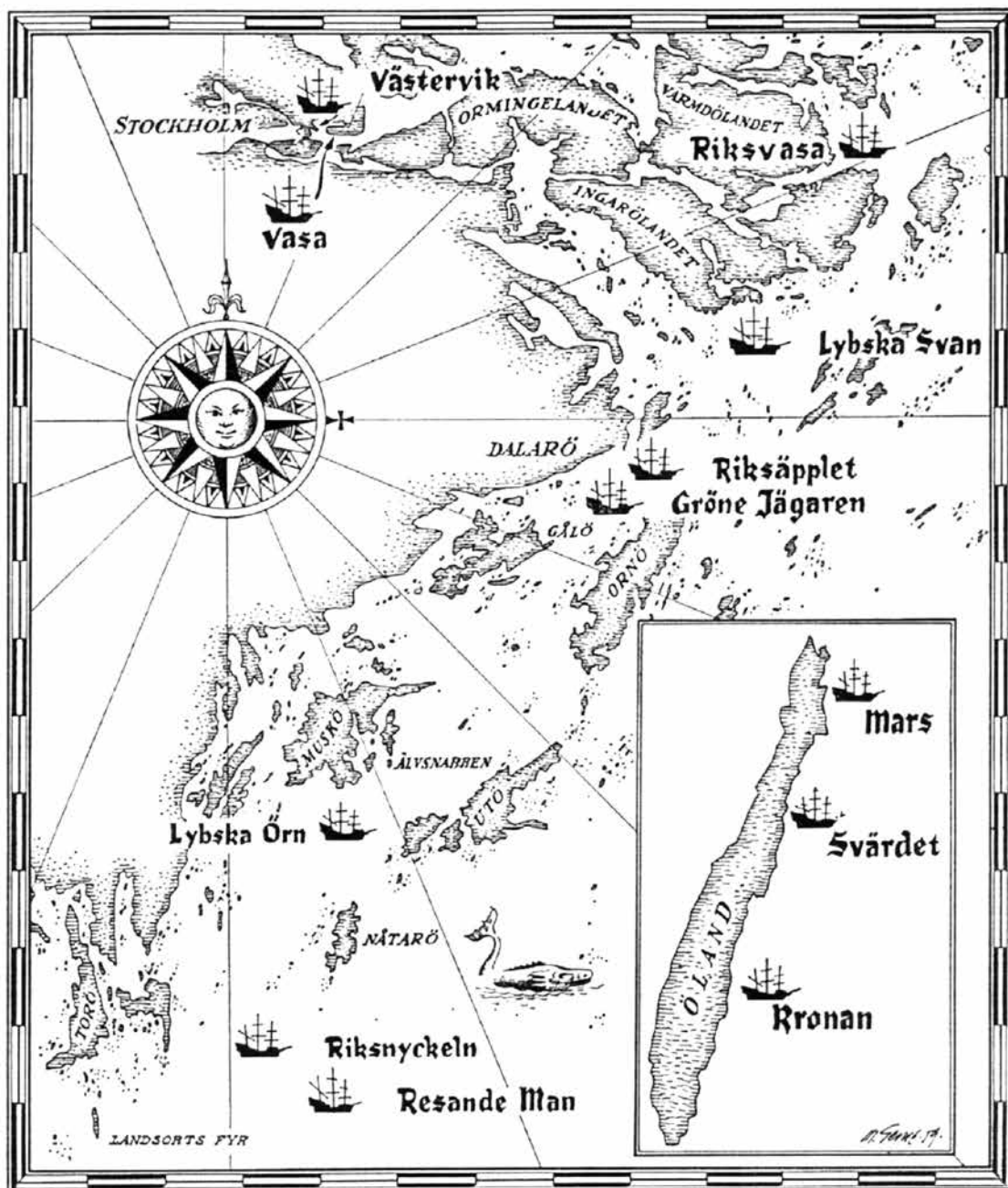
söka fastnan och fann ett skeppsvrak med ”fyrkantiga luckor”. Anders förstod att det var en tredäckare med två batteridäck som låg där och han blev klar över att det var Vasa. Samma dag såg han framför sig ett förverkligande av ett Vasamuseum. Han var övertygad om att skeppet var tämligen välbevarat eftersom vraket låg på en skyddad plats och nedsjunket i leran.

Turerna kring bärgningen

Nu gällde det att få Vasa bärgad. Anders övertalade Marinen att göra dykerijobbet genom att förlägga sina dykeriövningar vid vrakplatsen. Genom två gamla vänner med viktiga positioner i stabsfunktionen på marinstaben och med ansvar för dykeri, Bo Cassel och Curt Borgenstam, blev detta möjligt att genomföra. Sedan tog han kontakt med Dan-Axel Broström som ägde Neptunbolaget. Broström var inledningsvis skeptisk, men då Anders sade att han skulle ordna så att han blev kommandör av Vasaorden blev han intresserad.

Anders tog nu kontakt med kungen, Gustav VI Adolf, och presenterade projektet för honom för att väcka hans intresse. Det resulterade i att han utsattes för den första konfrontationen med Statens sjöhistoriska museum av dåvarande museichefen Gerhard Albe, som hävdade att det var museichefens uppgift att informera hans majestät och inte Anders.

Fortfarande fanns inga pengar till projektet. Anders gick därför till Finansdepartementet för att höra sig för om möjligheten att anordna ett Vasalotteri. Anders fick tillstånd till ett lotteri och gick då till sin studentkamrat Browaldh, direktör på Handelsbanken, och bad om ett förskott. Browaldh skrattade och sa: ”Det var den egendomligaste ansökan jag fått”, varpå Anders replikerade att han kunde få Vasa som säkerhet. Vasa var förmodligen Anders eftersom staten inte hade bevakat sin äganderätt. ”Lex Nahlin”, tillägget till den dåvarande fornminneslagen be-

Anders Franzéns vrakkarta, ritad av Magnus Gerne 1959.

träffande skeppsvrak, kom först 1967. Handelsbanken tyckte inte att ett lotteri var någon bra idé, utan föreslog istället en insamling. De lät tillverka en Vasapeng som såldes för tio kronor

stycket, vilket inbringade ett startkapital på en miljon kronor till projektet.

En provisorisk Vasakommitté med Anders bildades och man började undersöka möjligheterna

till en bärgning av regalskeppet. Man bestämde sig 1959 att flytta Vasa från 32 meters djup vid Beckholmen till 16 meters djup vid Kastellholmen. När Oden och Frigg lyfte henne var Anders fylld av oro att hon skulle gå av på mitten och att han skulle få stå där med skammen och se sin dröm krossad. Men bärgningen gick bra. Myndigheterna blev intresserade och man satte till den riktiga Vasanämnden med prins Bertil som ordförande.

Galärvarvet skulle 1961 flytta till Muskö och Anders såg genast att här fanns en möjlighet att få in Vasa direkt i Galärvarvsdockan. På initiativ av Anders planerades därför bärgningen av henne samma år. Men varvet låg kvar när Vasa hade bärgats och man fick istället göra en ponton för henne att vila på. Hon togs till Vasavarvet där förberedelser till konserveringen påbörjades. Anders ingick i den nya Vasanämnden, men på grund av schismer – bland annat gällande konserveringen – gick han ur nämnden i protest.

Tiden efter Vasa

Första gången jag träffade Anders var 1973. Då hade han lämnat allt bakom sig och var inte längre intresserad av att fortsätta sin vrakforskning på grund av alla besvikelser. Min make Bengt Grisell och hans kollega Sten Ahlberg hade gjort en undersökning av Riksnickeln, ett av vraken på Anders vrakkarta. Med en metalldetektor hade de i sjöbotten funnit tre kanoner som på markägaren Olle Brodins bekostnad bärgades. Brodin bjöd in riksantikvarien och Anders att delta vid bärgningen. Det blev början på en lång vänskap. Anders blev åter intresserad och ett samarbete etablerades som slutligen ledde till upptäckten av regalskeppet Kronan. Genom Anders kontakt och vänskap med Bengt Börjeson från Vasaprojektet ordnade han så att forskningsfartyget Mare Balticum, som ägdes av Sten Ahlberg och min make, fick låna sökutrustning kostnadsfritt.

År 1979 inrättade regeringen en tjänst till Anders vid KTH och han lämnade då sin an-

ställning vid Marinstaben. Han knöt min make till verksamheten och de bildade sektionen för undervattensteknik. De spenderade några månader med att med Mare Balticum och lånad sökutrustning försöka lokalisera Resande Man, men efter fruktlösa försök beslutade de sig istället för att flytta sökandet till Kronans vrakplats utanför Öland.

När Kronan hade lokaliserats gick Sten och Bengt ner och gjorde en videodokumentation av den helt orörda vrakplatsen. Lavetter, kanoner och skelettdelar som legat orörda i över trehundra år uppenbarade sig. Videon visades vid ett möte med bland andra dåvarande riksantikvarien som utbrast: ”Inte ett Anders Franzénvrak till!”. Det ledde till att Kronan hamnade i Kalmar istället för i Stockholm där hon hörde hemma. Myndigheterna var inte intresserade och Anders började leta finansiärer. Han lyckades hitta intresserade sponsorer och projektet kunde påbörjas. Knut Ahnlund, son till Nils Ahnlund och ledamot i Svenska Akademien, skrev en artikel i Expressen i december 1991 med rubriken ”Det trettioåriga kriget mot Vasas upptäckare”. Artikeln ledde inte till någon reaktion från etablissemang.

Upprättelse

Anders fick så småningom upprättelse och genom KTH:s försorg blev han hedersdoktor 1982, fick motta KTH:s stora pris 1986 samt erhöll professors namn 1992. Postumt blev han vald till Årets Svensk i USA. Mindre än en månad före sin död skrev Anders ett brev till dåvarande kulturministern Birgit Friggebo.

Brevet resulterade i ett regeringsbeslut året efter rörande Vasamuseets styrelse, men i sak blev det ingen förändring.

Anders var en stor visionär. Han var allmämbildad och kunnig i marin- och teknikhistoria samt i arkivforskning. Han var den ende som såg ett Vasamuseum, när andra endast såg alla

Som Du säkert redan känner till har jag drabbats av en obotlig sjukdom och vet ej hur min närmaste framtid kommer att gestalta sig. Detta gör mig förstås orolig med tanke på den i vissa stycken sorgliga utveckling som mina livsverk Vasa och Kronan har fått. Jag skall inte upprepa alla de oförrätter som jag har fått genomlida under trettio år. Du har antagligen hört dem ett antal gånger och visat genom ditt agerande att Du tagit avstånd från dem.

Alla dessa konflikter med Vasa och Kronan har ju egentligen samma orsak, nämligen den att de av tradition och lagstiftning kommit att behandlas som fornfynd. Vem skulle överlåta omvårdnaden och restaureringen av Skokloster till en arkeolog? Ingen antagligen, ändock är de jämförbara i tidsepok med Kronan. Detsamma gäller givetvis Vasa. Vasa och Kronan var sin tids största tekniska bedrifter inom flera vetenskaper och skall naturligtvis också bearbetas och behandlas av nutidens motsvarande vetenskaper och teknik.

Att Vasa trots dessa kunskapsbrister kan prestera 700 000 besökare beror på pyramidsyndromet, d.v.s. att objektet är publiktilldragande i sig. Ett problem av helt annan art är Kronanutställningen. Kronan var ett av sin tids största fartyg och har en lång Stockholms historia samt är dessutom för närvarande det mest betydelsefulla sjöfyndet i Sverige, en nationalangelägenhet, men besöks endast av 20 000 besökare per år. Vad hade inte Kronan kunnat betyda för Sverige om vi hade fått driva det som Göteborgsprojektet, Ostindienfararen.

Min sista vädjan till Dig både som Birgit Friggebo och kulturminister är således att försöka ändra på styrelsen i Vasa till en mer kunnig och ansvarstagande och framförallt se till att Lars-Åke Kvarning efter sin pensionering ersätts av en person med kunskaper och entusiasm i ämnet. Det tror jag och många med mig skulle göra Vasa, Kronan och Sverige än mer känt.

Med vänliga hälsningar

Anders Franzén

Anders Franzéns brev till dåvarande kulturministern Birgit Friggebo.

de bronskanoner som man trodde fanns i vraket. Han hade ett brett kontaktnät med många kända personer i utlandet där han var mycket uppskattad och beundrad. Tyvärr blev han inte lika uppskattad i Sverige, trots sin enorma insats. Han är värd att ihågkommas. Utan honom hade inte Vasamuseet funnits – Sveriges största turistattraktion med 1 300 000 besökare 2016. Han dog av en hjärntumör på Sabbatsbergs sjukhus i december 1993 och är begravd på Galärkyrkogården, ett stenkast från Vasa.

Källor

Texten är baserad på en intervju med Anders Franzén gjord av Bengt Grisell 1992.

Ahnlund, N. 1991. Det trettioåriga kriget mot Vasas upptäckare. *Expressen* den 8/12 (eller 9/12 beroende på upplaga) 1991.

Grisell, B. 2017. Regalskeppet Kronan 1947–1980 – del 1. *Signallinan* 39.

Grisell, B. 2017. Regalskeppet Kronan 1947–1980 – del 2. *Signallinan* 40.

Med kameran i den tysta världen

DK KRAKENS STORA FOTOUTSTÄLLNING 1972

TEXT & FOTO: LEIF-GÖRAN HJELM

I samband med ett besök på Sjöfartsmuseet i Göteborg tidigt 1972 fick jag idén att anordna en undervattensfotoutställning. Efter att ha förankrat idén med mina klubbkamrater i DK Kraken åkte jag till Sjöfartsmuseet och bad att få träffa chefen, kommandörkapten Stig Notini, för att lägga fram förslaget.

Vi hade tänkt oss ett rum på kanske 10–20 kvadratmeter. Notini tänkte på idén och tog mig upp till museets minneshall, ett rum på säkert 200 kvadratmeter, och frågade om det var stort nog. Skeppsmodellen som stod mitt i rummet lovade han att bygga in längs ena kortväggen och resten av rummet skulle vi få disponera. Han lovade också att sätta upp skärmar längs alla väggar samt montera upp fyra stycken karusellprojektorer i varje hörn med bakprojektion. Dessutom skulle vi få glasmontrar till alla utställningsobjekt.

Lätt chockad åkte jag hem för att diskutera med övriga i klubben. Av någon outgrundlig anledning beslöt vi att anta utmaningen. Jag blev ansvarig för utställningen tillsammans med Anders Nyrénus, som var arkitekt och hjälpte till med formgivningen. Övriga i klubben lovade att hjälpa till när det behövdes.

Idogt arbete

Nu startade ett ringande och skrivande till alla som kunde tänkas bidra med utrustning och bilder.

Hasselblad, Nikon och Konica ställde upp med ny utrustning. Bengt Börjeson ställde upp med sin filmutrustning, bland annat det under-

vattenshus som användes för att spela in filmen *Expedition Röda havet*. John Thulin (DYFO) och Arne Barkhult hade montrar där de visade sina utrustningar.

Vi fick också låna en massa hemmabyggen, bland annat från Örebro Dykarklubb – och naturligtvis från västkustdykarna. Det mest udda undervattenshuset ställde Sven Holmberg upp med – ett improviserat kamerafodral tillverkat av en kastrull inför en dykresa till Röda havet. Med denna skapelse fotograferade Holmberg ned till 60 meters djup. Kastrullen lånades ur hushållet och återlämnades helt intakt efter hemkomsten.

Vi behövde också bilder i stora lass – 320 diabilder från hela världen – till projektorerna. Många undervattensfotografer ställde upp med förstoringar, bland annat Dennis Österlund som bekostade meterförstoringar och montering av sina 4–5 bästa undervattensbilder. Tomas Lundälv bidrog med sina forskningsbilder. Tillverkare av dykutrustning fick också vara med på ett hörn. Klubben skulle ta fram stora planscher som förklarade alla problem med att ta kameran under vattnet. Alla ställde upp på ett fantastiskt sätt.

Dag för invigning beslutades och inbjudningskort skulle beställas av Sjöfartsmuseet. Tyvärr hade jag misstagit mig på hur mycket arbete

Sven Holmbergs hemmabyggda
"kastrullkamera".

Kamerafodral för LEICA M3, design Sigvard Bernadotte -
dvs kastrullen.

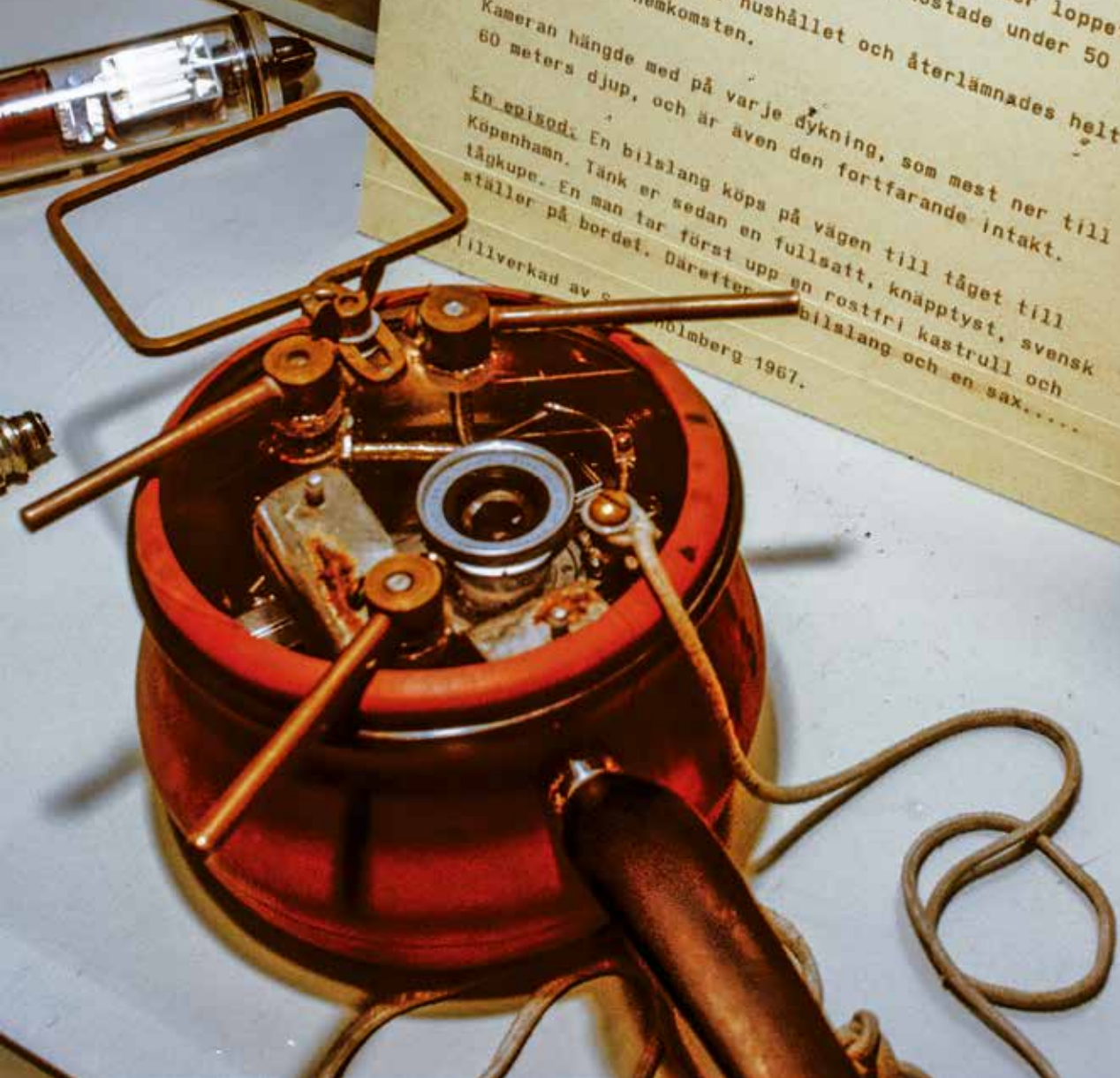
Improvisationer kan man kosta på sig, om de inte kostar
något.

Fodralet konstruerades och tillverkades under loppet av
ett dygn före en Röda havsresa och kostade under 50 kr.

Kastrullen lånades ur hushållet och återlämnades helt
intakt efter hemkomsten.

Kameran hängde med på varje dykning, som mest ner till
60 meters djup, och är även den fortfarande intakt.

En episod: En bilslang köps på vägen till tåget till
Köpenhamn. Tank er sedan en fullsatt, knäpptyst, svensk
lågkupe. En man tar först upp en rostfri kastrull och
ställer på bordet. Därefter en bilslang och en sax.....
Tillverkad av Sven Holmberg 1967.

det verkligen var, och jag insåg snart att vi inte skulle hinna klart till invigningsdagen. Det var bara att gå till chefen för museet och erkänna misstaget och be att få en vecka till. Stig Notini blev oerhört besviken och jag tror att han började undra om vi verkligen skulle klara vad vi hade lovat. Det kändes hemskt jobbigt, men vi fick vår vecka.

80 000 besökare

Alla i klubben jobbade nu alla kvällar och helger fram till invigningen och sista helgen hade vi tillträde till museet till sent på kvällarna. Vaktmästarna öppnade och hjälpte oss. Sista lördagskvällen började allt ta form och utrustningen och

planschererna komma på plats. Sent samma eftermiddag kom Stig Notini in i minneshallen klädd i frack. Av dykkompisen Bertil Möller fick jag senare veta att han hade smitit från en frackmiddag för att kolla hur det gick. Han hade dessutom pratat om utställningen under hela middagen. Jag visade honom runt i minneshallen och glömmmer aldrig hans reaktion, när han sa: "Det ser bra ut, det ser jätkligt bra ut!" Sedan vände han sig till mig och räckte fram handen och sa: "Vi säger du, jag heter Stig." Då förstod jag att vi nog hade blivit förlåtna för tidsmissen.

Till invigningen kom både press och radio och tv samt gräddan av Sjöfartsmuseets vänner. Utställningen skulle pågå i sex veckor, men när bara tre veckor hade gått så kontaktade Notini mig och sa: "Det har blivit så bra att jag vill ha

Monter med undervattenshus av Arne Barkhults tillverkning.

Översiktsbild från utställningen. I montern närmast till höger syns några undervattenshus tillverkade av John Thulin (DYFO).

kvar utställningen hela museets sommarsäsong. Kan ni ordna det?” Det var helt klart smickrande, och med tanke på allt jobb så var det skönt att få vänta med nerplockningen. Men det innebar ändå en massa jobb att kontakta alla som bidragit med prylar och be om lov att få disponera dem ett par månader till. Det var fantastiskt hur alla ställde upp igen. Det var bara Bengt Börjeson som behövde ett av sina filmkamerahus som vi var tvungna att skicka tillbaka.

När det var cirka en månad kvar av utställningstiden blev jag kontaktad av Marinmuseum i Karlskrona som bad att få låna valda delar av utställningen. Det fick de naturligtvis efter en ny rundfråga till berörda utställare. Det var bara Sven Holmbergs fru som blev lätt irriterad och ville ha tillbaka sin kastrull som vi lagt beslag på i nästan sex månader ... Enligt Sjöfartsmuseet så besöktes vår utställning av 80 000 personer.

The Victor Berge diving mask

TEXT: DES WILLIAMS, HDS AUS-PAC

During the two World Wars many apparatus and machines grew out of the fertile minds of inventors, proving that necessity is indeed the mother of invention. These periods of war have produced some of the most amazing improvements to existing machinery and provided chemical substitutes for materials urgently needed, for example, synthetic rubber. One particular item to come out of World War 2 was the Victor Berge/ORCO full-face diving mask. This diving mask has interested me for many years, after coming to my attention during research into my last book *Wrecks of war* (2013) about Australian salvage divers.

The Berge or ORCO mask was provided by the USA to its allies all over the world during World War 2, under the Lend-Lease scheme of military support and was used in both the Pacific and Russian war theatres. Australian salvage divers received basic training in the use of the ORCO mask in 1943, before leaving Australia for New Guinea. The apparatus enabled them to break free from the cumbersome standard-dress copper helmet equipment on many difficult salvage jobs.

Who was Victor Berge?

The Berge mask was invented by a Swedish adventurer, Victor Berge, who spent much of his early life pearl diving and travelling the world prior to World War 2. Berge's adventures were recorded in his 1954 book *Danger is my life*, which can still be found in second-hand bookshops and it is a very interesting read indeed.

Berge showed his invention to a friend at the Ford Motor Company in the USA in 1941, where some improvements to the demand-valve were carried out before Berge had 50 masks produced to take with him to Indonesia that year. Before leaving the USA, he demonstrated the mask to

Harry Chadwick with ORCO mask in New Guinea 1943. Photographer unknown.

A 1942 ORCO mask. Photo: David Dekker.

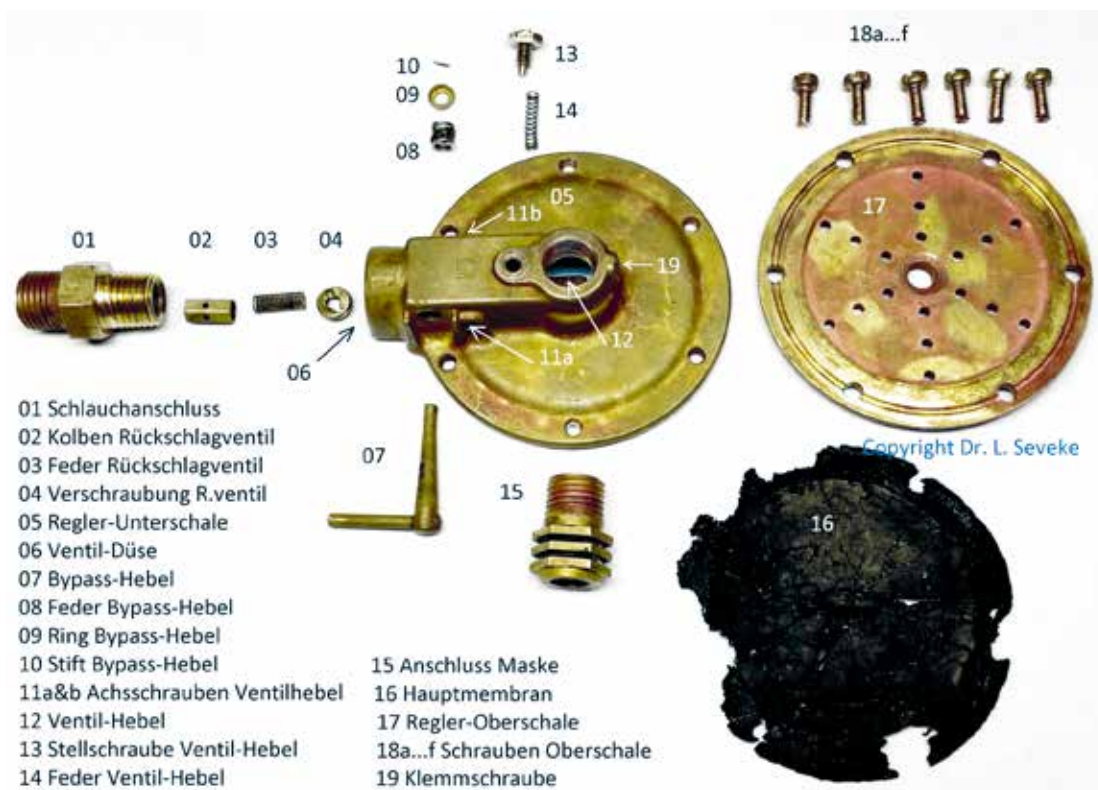
US Navy top brass, who were impressed with its versatility and simplicity.

Berge did not patent the mask design before rushing off to Indonesia, unfortunately for him, just as the Japanese entered the war. Berge's timing was bad, the Japanese soon incarcerated him as they swept through Southeast Asia and over the following four years, he was brutally treated and tortured by his captors. He was very lucky to survive the war. His family

and friends in the USA in the meantime, having heard nothing of him during the war years, presumed he was dead.

Industrial manufacturing

Upon entering the war late in 1941, the US Navy decided to utilise Berge's unpatented design, especially as they could not make contact with

The 'demand' valve disassembled. Photo: Lothar Seveke.

Berge himself. The masks were produced in Willoughby, Ohio, by the Ohio Rubber Company and branded the ORCO diving mask. A small instruction manual accompanied each mask turned out.

The moulded rubber full-face masks were secured by straps retained by a buckle at the back and were fitted with unbreakable, tempered glass eye-pieces. An air 'demand' membrane-type valve on the front of the mask opened to provide air only when the diver breathed in, just like modern scuba apparatus. A distinctive feature of the Berge/ORCO mask was the double redundancy air-supply mechanism. The demand valve had a push-button arrangement on the front, allowing the diver to force air into the mouthpiece, which is today an integral part of modern scuba gear and referred to as the purge button. Alternatively, by operating another fitted

by-pass valve, a continuous flow of air around the diver's face could be provided, with the surplus air simply exiting around the fringe of the mask.

Air supply was usually provided by medium pressure, surface-supplied air hose (simple oxygen hose) from a set of high-pressure air-bank storage cylinders, via a pressure reducer or from a manual air pump.

References

- Berge, V. 1954. *Danger is my life*. London.
 Borovikov, P. 2016. *Soviet combat divers in World War 2*. Atglen.
 USN Instructions for ORCO diving mask operation 1942.
 Williams, D. 2013. *Wrecks of war. A salvage diver's diary*.

Det første kjente dykk i Norden

TEXT: BJØRN KAHRS

Jeg skrev om dette i *Dykkennytt* 1/2008 og har opp gjennom årene prøvd å finne ut noe mer om dykket. Det var først i mai 2016 at det løsnet. Jeg var på Island med Bergen Kulturforum og på vår fridag fra kulturelle turer og opplevelser gikk jeg til Reykjavik Bymuseum. Her traff jeg historikeren Jón Páll Björnsson, og han hjalp meg med linker til bilder og artikler. Men steinen som ligger der fortsatt, fikk jeg ikke sett med egne øyne.

Hva skjedde det så for rundt 1100 år siden på Island? For å få med oss litt av bakgrunnen må vi tilbake til Harald Hårfagre og tiden rundt 870–900. Han skaffet seg mange fiender, men var for

mektig til at de kunne opponere. Noen aksepterte Haralds styre, andre forlot landet, og noen av disse reiste til Island. En av dem var sønn til Kveldulv. Egentlig het han Ulv, men han ble søvn-

I forgrunnen ruinene, sannsynligvis av smien til Skallagrim. Foto: www.hurstwic.com.

Amboltsteinen som ligger ved Rauðanes ved Borgarfjorden. Foto: www.hurstwic.com.

tung om kvelden, derav Kveldulv. For de spesielt interesserte var han sønn av Bjälve og Hallbera.

Egil Skallagrimssons saga

Det var sønnen til Kveldulv, Grim Kveldulvson – kjent som Grim, Grimur den Skallete eller Skallagrim – som dykket, og hvorfor skjedde det? Grimur hadde bosatt seg ved dagens Borgarfjord som har fått navnet fra Borg á Mýrum, gården til Skallagrim. På den tiden var det og lavtvoksende skog på Island, men de første slektene som bosatte seg brukte trevirket til brensel og til å lage trekull. Dette brukte de så til å smelte myrmalm til jern som de brukte til fremstilling av verk-

tøy og våpen. Båter hadde de med fra Norge eller bygget av drivtømmer. Etter hvert importerte de og tømmer fra Norge. Det meste av den islandske skogen var hugget i løpet av de første hundre årene etter bosetningen. Så heter det i Egil Skallagrimssons saga:

Skallagrim var en god smed og drev hardt med myrmalmsmelting om vinteren. Han bygde seg smie nede ved sjøen et drygt stykke fra Borg, på Rauvarneset (Rauðanes) som stedet heter; på Borg var det vel langt til skogs, tykte han. Men han fant ingen stein der på Rauvarnes, som var såpass hard og slett, at han tykte den var høveleg til å hamre jern på; for det finnes ikke stein å kalle der. Bare små sandbanker hele veien langsmed sjøen.

Gravhaugen til Skallagrim. Foto: Bjørn Kahrs.

Det var en kveld, som de andre hadde gått og lagt seg, at Skallagrim gikk ned til sjøen. Han dro ut en åttæring han åtte, og rodde ut til Midfjordsøyene. Der lot han dreggen gå til bunns framfor staven på båten. Dermed steg han over bord og dukket, og da han kom opp igjen, hadde han en stein med seg, som han veltet opp i båten. Deretter kom han seg selv om bord, rodde til lands, og bar steinen til smien sin, la den ned framfor smiedøren. Den brukte han nå siden til å hamre jern på. Steinen ligger der den dag i dag, og meget sinder omkring den. En ser det på den, at den er neddenget oventil og svarvet til av brenning og av et annet slag enn steinen ellers der. Fire mann orker nå ikke løfte den.

Dette er overveiende sannsynlig skrevet av Snorre Sturlasson (han med Kongesagaene) cirka 300 år etter at dykket fant sted, og amboltsteinen eksisterer fortsatt. Det må ha vært sett på som litt av et karstykke siden Snorre skriver om det. Det gikk med rundt 50–70 kalveskinn for å lage pergament til å skrive ned en saga, så du sorterte ut det uvesentlige i en slik sagafremstilling.

Svømmedykk?

Men var det et svømmedykk eller sto han på bunn og løftet steinen opp i båten? Han må ha hatt hodet under vann, så slik sett var det et dykk. Hvor dypt det er ved Midfjordsøyene der han

fant basaltsteinen kjenner jeg ikke til, men det er rundt tre meter forskjell på flo og fjære. Kanskje hadde han sett steinen tidligere og rodde ut på fjære sjø? Ser vi dimensjonene på steinen må han ha stått på bunnen da han veltet den opp i båten. Hvis vi fra bildet prøver å gjette oss til vekten må den ha veiet rundt 250–300 kilo.

Det er og en annen historie om Skallagrim og en stein. En trellekvinne Torgerd Bråk som hadde hatt med Egil Skallagrimsons oppvekst å gjøre la seg mellom i en strid mellom far og sønn. Hun sa: ”Vrenger du ut stygghammen nå, Skallagrim. Mot din egen sønn!” Da slapp Skallagrim taket i Egil og grep etter henne. Hun kastet seg til side og løp unna, og Skallagrim etter. Slik bar det i vei med dem, heter det i sagaen, ut på ytterste Digraneset. Der hoppet hun utfor berget og la på svøm. Skallagrim trev en stor stein og kastet etter henne og råkete henne mellom herdene, og hun kom aldri opp igjen. Der heter det nå Bråkar-

sund. Det var denne historien guiden vår på turen viste til da jeg spurte ham, men det var feil stein historie. Han viste oss Bråkarsundet og vi kjørte broen over dette til øyen utenfor.

Da Skallagrim døde fraktet Egil liket til ytterst på det samme Digraneset som omtalt over, og haugla ham der sammen med hesten, våpnene og smedredskapene. Senere la Egil sønnen Bodvar i samme gravhaug. Denne gravhaugen finnes fortsatt. Så nå er historien komplett med bilder av amboltstein, ruin av smie og gravhaugen til ”dykkeren”.

Kilder

- Egil Skallagrimssons saga*. Oversatt av Hallvard Lie. Oslo 2003.
- Kahrs, B. 2008. Det første kjente dykk i Norden? *Dykkennytt* nr 1.

FOTOGRAFIET: PROVA PÅ-DYK I SOLNA SIMHALL 1959

TEXT: STAFFAN VON ARBIN

FOTO: BENGT BÖRJESON

På 1950-talet startade Peter Jörnsted och några jämnåriga tonårskamrater i Stockholm en fridykar-klubb – FDK Salmo. De utnämnde sin stora idol, undervattensfilmaren Bengt Börjeson från Väst-kustens dykarklubb, till hedersmedlem – något han tog på stort allvar.

Våren 1959 bjöd Börjeson in klubben att testa apparatdykning i den då nybyggda Vasalundshallen i Solna – en stor händelse för de unga killarna. Med sig hade han bland annat den Follinapparat som han

använt under den omtalade Expedition Röda havet 1955 (se *Signallinan* nr 38). Fotografiet här ovan är taget vid detta tillfälle. Peter Jörnstedt är den som provar apparaten och kamraten till höger heter Ingemar Karlsson.

Man övergick så småningom helt till apparatdykning och klubben ändrade då namnet till DK Salmo. Klubben var verksam en bit in på 1960-talet. Jörnstedt, som idag är pensionär och bosatt i Ängelholm, fortsatte dock att dyka aktivt under många år.

Några elever gör sig klara för dykning. Sportdykarskolan i Lysekil sommaren 1962. Foto: Tångjohans vänner

Ett sportdykarmuseum i Lysekil?

TEXT: STAFFAN VON ARBIN

Sommaren 2017 startades Föreningen Lysekils Dykmuseum vars målsättning är att få till stånd ett permanent sportdykarmuseum i Lysekil. Här berättar en av initiativtagarna, Staffan von Arbin, närmare om planerna.

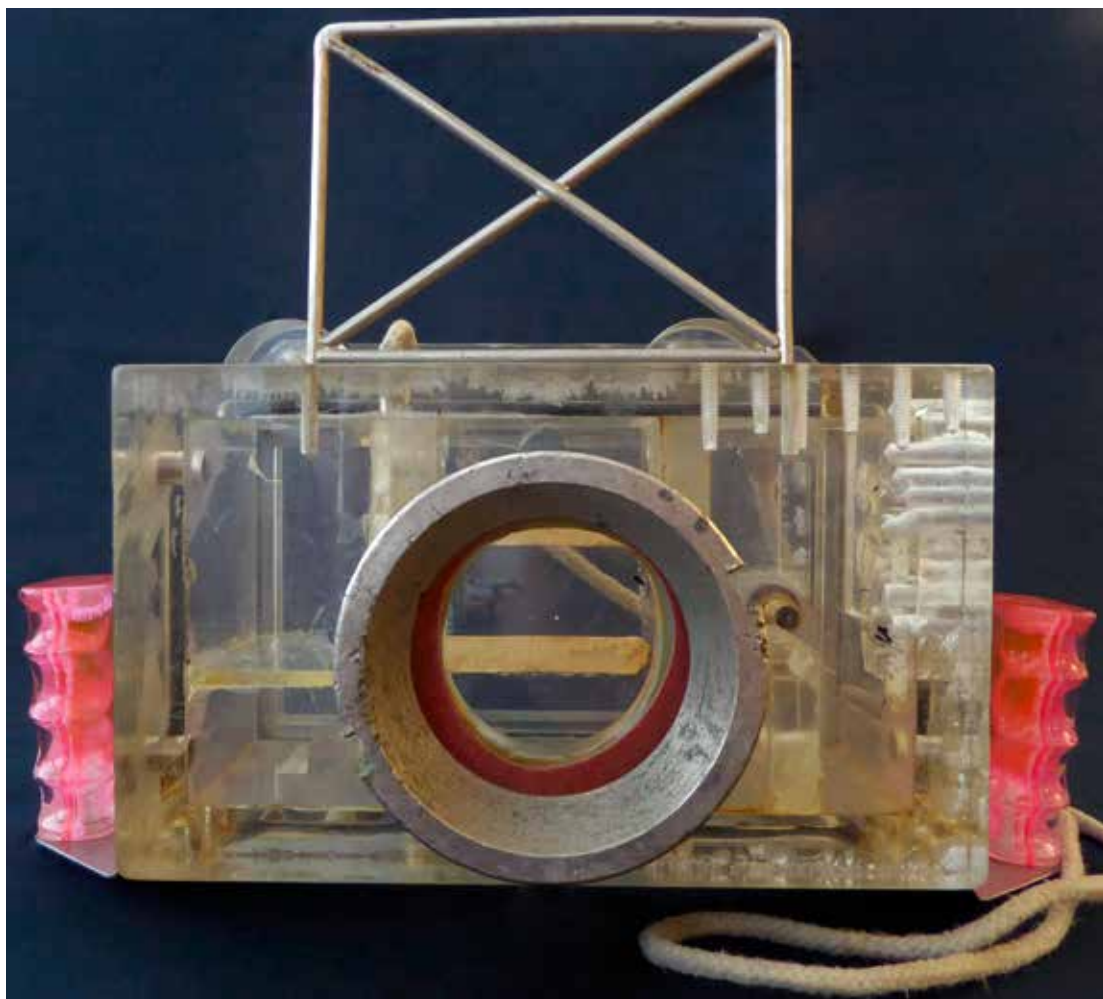
Lysekil kan med rätta kallas för den svenska sportdykningens vagg. Det var här som sportdykarpionjären Dennis Österlund för precis 60 år sedan slog upp portarna till landets första permanenta sportdykarskola. Skolan, som låg på ön Stora Skeppsholmen utanför Norra hamnen, var verksam långt fram på 1970-talet och bidrog till att göra Lysekil känt i dykarkretsar både i Sverige och utomlands. Genom åren har Lysekil befäst sin position som hela Sveriges dykmetropol, och varje år kommer tusentals sportdykare från hela Norden för att dyka i Lysekilsskärgården och i Gullmarn. Den lilla ön Släggö som ligger centralt till i staden toppar varje år listan på de mest besökta dykplatserna i landet.

Kommunen har dessutom sedan lång tid tillbaka en tydlig profilering mot marina näringar, forskning och upplevelseindustri, med Havets Hus, Havsfiskelaboratoriet och Lovécentret vid Kristineberg som centrala inslag. I Brastad finns företaget SI TECH som idag är världsledande inom tillverkning av bland annat ventiler och handsksystem till dykardräkter. Gullmarn, Sveriges enda riktiga tröskelfjord, har ända sedan 1800-talet tilldragit sig marinbiologernas intresse på grund av sin speciella marina fauna. Längst in i fjorden vid Skredsvik ligger Gullmarsbasen där marinens röjdykare varit stationerade sedan 1950-talets början. Så, vad kunde egentligen vara mer passande än att på plats i Lysekil visa och berätta om den svenska sportdykningens historia?

Unik samling av dykustrustning

Ett sportdykarmuseum i Lysekil, gärna i nära anslutning till Havets Hus, skulle bli en unik turistattraktion och ett spännande besöksmål för såväl gammal som ung. Här skulle också historien om de välkända tyska krigsvraken Amasis och Antares, som lokaliserades av Lysekilsdykare i början av 1960-talet, kunna få en självskriven plats bredvid fynden från det internationellt uppmärksamade Skaftövraket från 1400-talet. Med hjälp av historiska föremål, modern teknik och innovativ pedagogik skulle ett sportdykarmuseum inte bara bidra till att väcka intresse och fascination hos nya generationer för dyksporten, utan även för undervattensvärldens unika natur- och kulturarv.

Basen för ett framtida museum existerar redan genom min egen omfattande samling av äldre, företrädesvis svensktillverkad sportdykarmateriel som jag har byggt upp under flera års tid. De av Svensk Dykerihistorisk Förenings medlemmar som deltog i International Historical Diving Event i Svanesund i augusti 2015 kunde ta del av ett litet smakprov. I Svanesund premiärvissades också utställningen *Expedition Röda havet – ett 60-årsminne* som även den innehöll föremål från min privata samling. I samlingen finns inte bara några av de äldsta dykapparater som överhuvudtaget producerats i landet, utan även tidiga hemmabygda kamerafodral och annan specialutrustning. I samlingen ingår också

Kamerafodral i plexiglas från sent 1950-tal av Åke Follins tillverkning. Från författarens samling. Foto: Linda Lundberg, Bohusläns museum.

Sveriges kanske största bibliotek med historisk dyklitteratur, liksom en mer eller mindre komplett uppsättning med dykrelaterade tidningsklipp ur svensk dags- och veckopress från 1950-, 60- och 70-talen.

Från vision till verklighet

För att förverkliga visionen om ett sportdykarmuseum bildades sommaren 2017 Föreningen Lysekils Dykmuseum. Föreningen har redan ett

60-tal medlemmar, de flesta från Lysekil med omnejd. Det är viktigt att påpeka att vi i första hand ser oss som en lokal kulturförening och att vi inte har några intentioner att konkurrera med Svensk Dykerihistorisk Förening, som ju är en rikstäckande organisation. Eftersom samlingarna i Dyktankhuset har sitt huvudsakliga fokus på yrkes- och militär dykning ser vi snarare att vi skulle kunna bli ett bra komplement och en samarbetspartner. Kanske skulle ett framtida sportdykarmuseum i Lysekil rent av kunna fungera som en form av Väst kustfilial

till Dyktankhuset? Båda föreningarna har som vi ser det allt att vinna på att samverka kring vissa typer av evenemang, produktion av tillfälliga utställningar med mera. Det ska tilläggas att reaktionerna från SDHF:s sida på vårt initiativ hittills varit enbart positiva, vilket vi givetvis är väldigt glada för.

Vi är förstas medvetna om att det kommer att ta tid att realisera museiplanerna. I brist på egna lokaler har vi därför som ett första steg inlett ett samarbete med Föreningen L. Laurin i Lysekil som driver Skandiamuseet i Norra hamnen. Under sommaren och hösten kommer vi där att visa en mindre utställning om den svenska sportdykningens tidiga historia, med fokus på Lysekil och Västkusten. 2018 är näm-

ligen på många sätt ett jubileumsår för svensk sportdykning – förutom att det i år är 60 år sedan den första svenska sportdykarskolan öppnade i Lysekil firar både Göteborgsförbundet Poseidon och Svenska sportdykarförbundet (SSDF) lika många år. Dessutom är det i år 80 år sedan Göteborgs Amatördykarklubb, världens förmodligen äldsta existerande dykar-klubb, bildades!

Detta har vi tänkt uppmärksamma genom att arrangera dykmässa, dykuppvisning, utställning och stor jubileumsbankett för både gamla och unga sportdykare i Lysekil helgen den 15–16 september. För mer information om dessa och andra kommande evenemang hänvisas till föreningens hemsida dykmuseum.se.

Sportdykarskolans båt "Plätis" på väg ut till Stora Skeppsholmen sommaren 1961. I bakgrunden syns Norra hamnen i Lysekil. Foto: Tångjohans vänner.

FÖRENINGSSIDAN

KALENDARIET

- 3/3–15/9 Utställningen *Haenyeo – havets kvinnor* visas på Sjöfartsmuseet Akvariet i Göteborg.
16–18/6 International Historical Divers' Meeting, Stralsund/Lybeck, Tyskland.
Mer information: www.historische-tauchergesellschaft.de
- 30/6 Invigning av utställningen *Pionjärer – den svenska sportdykningens födelse* i Lysekil.
Mer information: dykmuseum.se
- 24–26/8 European Historical Diving Event, Ebeltoft, Danmark.
Mer information: dykkehistorisk.dk
- 1/9 Classic Dykträff, Axamo camping, Jönköping.
Anmälan: Thomas Helmersson (kajthomas@spray.se)
- 8–9/9 Kulturarvsdagarna, tema "Dela kulturarvet". Dyktankhuset håller öppet och guidar runt besökare.
- 15–16/9 Svensk sportdykning 60 år – jubileumshelg i Lysekil med bland annat dykmässa, uppvisning, utställning och bankett.
Mer information och anmälan: dykmuseum.se/delta/60-arsjubileum/
- 3/11 28th Annual International Conference on the History of Diving, Poole, England.
Mer information: www.thehds.com/annual-conference-and-dinner
- 1/12 Adventsträff i Dyktankhuset. Vi bjuder på glögg och föredrag.
Separat inbjudan kommer via mejl och på hemsidan.

ÄNNU ETT NYTRYCK!

Arne Zetterström är en av Sveriges mest berömda dykpionjärer. Han är mest känd för sin banbrytande forskning kring andningsgasen hydrox (en blandning av vätgas och syre). Han avled tragiskt på grund av ett onödigt missförstånd under en rekorddykning till 160 meter den 7 augusti 1945 och fick därför aldrig möjlighet att slutföra sin forskargärning.

Boken om Arne Zetterström av Anders Lindén och Anders Muren, *Arne Zetterström and the first hydrox dives*, gavs ursprungligen ut 1985 och har varit slutsåld i många år. Svensk Dykerihistorisk Förening har därför, i samarbete med förlaget Båtdokgruppen, tagit fram ett nytryck av den efterfrågade boken.

Du kan försäkra dig om ett eget exemplar genom att kontakta info@sdhf.se och sätta in 250 kr på plusgiro 4400251-7 eller Swish 1234700613. Boken kan antingen hämtas eller så skickar vi den hem till dig.

*Anders Lindén
Anders Muren*

ARNE ZETTERSTRÖM AND THE FIRST HYDROX DIVES

SWEDISH NATIONAL DEFENCE RESEARCH INSTITUTE

SVENSK DYKERIHISTORISK FÖRENING

KONTAKTUPPGIFTER

Besöksadress

Djurgårdsvägen 36 B
115 21 Stockholm

E-post

info@sdhf.se

Organisationsnummer

802422-8457

Bli medlem

Medlemsavgift 250 kr inbetalas via plusgiro eller Swish
Ange namn, adress samt e-post

Plusgiro

4400251-7

Swish

Medlemsavgift 1236359491

Gåva 1234778940

Inköp 1234700613

Facebook

www.facebook.com/SvenskDHF

Hemsida

www.sdhf.se

Webbredaktör

Mattias Ekholm
webmaster@sdhf.se

STYRELSE

Ordförande

Birgitta Forsén
Fredsgatan 7, 431 67 Mölndal
0707 40 50 23
birgittagforsen@gmail.com

Vice ordförande

Hans Bohlin
Sörgårdsvägen 17, 755 92 Uppsala
0736 14 84 10
gousub70@gmail.com

Sekreterare

Bert Westenberg
Box 174, 439 21 Onsala
0702 37 96 52
bert.westenberg@bredband.net

Kassör

Åke Johansson
Essingestråket 21, 112 66 Stockholm
08 13 35 70
ake.johansson@electro.se

Klubbmästare

Lars Gustafsson
Ejdervägen 31, 141 72 Segeltorp
0702 55 82 98
lars.gustafsson@interspiro.com

Ledamot

Kent Forsén
Fredsgatan 7, 431 67 Mölndal
0703 60 21 04
kforsen@telia.com

Ledamot

Hans Örnhammen
Havrestigen 15, 137 55 Tungelsta
0732 50 39 35
hans@ornhammen.se

Suppleant

Magnus Waldau
Vasaloppsvägen 78, 129 45 Hägersten
0765 46 63 74
magnus.waldau@gmail.com

Suppleant

Hans Forsman
Hasselbacken 38, 194 38 Upplands Väsby
0734 26 38 50
hans.forsman1@icloud.com

Adjungerad

Staffan von Arbin
Egersbergsvägen 35, 451 54 Uddevalla
0763 19 66 63
staffan.arbin@gmail.com

Adjungerad

Tomas Jangvik
Åbylundsvägen 52A, 137 32 Västerhaninge
0706 55 50 50
tomas.jangvik@gmail.com

Adjungerad

Berndt Lennholm
Saturnusvägen 13, 854 68 Sundsvall
0763 24 25 35
berndt.lennholm@gmail.com

HEDERSMEDLEMMAR

Bertil Jung 1997 †2014
Bo Cassel 1998 †2004
Anders Muren 1999 †2001
Ingvar Elfström 2000 †1998
Bengt Börjeson 2001 †2016

Claes Lindemark 2005 †2013
Ove Dahlstedt 2006 †2015
Dennis Österlund 2008 †2007
Uno Jakobsson 2012 †2006

Åke Follin 2014
Hans Örnhammen 2014
Ulf Holm 2016
Stig Insulán 2017

Retur till:

Svensk Dykerihistorisk Förening
c/o Åke Johansson
Essingestråket 21
112 66 Stockholm

SPONSORER

Vill ditt företag vara med och sponsra Svensk Dykerihistorisk Förening och Dyktankhuset? Det finns två nivåer av sponsorskap: Silver och Guld (betalningsanvisningar hittar du på sidan 31).

Silversponsorskap kostar 2500 kr/år och berättigar till en presentation i medlemstidningen *Signallinan*, företagslogon tryckt i färg två gånger/år i tidningen, företagslogo och länk på SDHF:s hemsida

samt inbjudan till aktiviteter i föreningens regi. Dessutom öppnas och förevisas Dyktankhuset kostnadsfritt tre gånger per år och vid dessa tillfällen bjuds besökarna på kaffe, te och vatten.

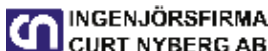
Guldsporsorskap kostar 5000 kr/år och berättigar till allt ovanstående, men ger sponsorn tillträde till Dyktankhuset hela fem gånger per år.

GULDSPONSORER

Aleris Flyg- och Dykmedicinskt Centrum
Ansell Protective Solutions

GDA Sverige
Ingenjörfirma Curt Nyberg AB
Interspiro AB

NDE Sweden AB
Svenska Sportdykarförbundet

SILVERSPONSORER

AirMedic.se
Dan Berg

HydroCosmos
SI Property AB

Svensk Sjöentreprenad Malmö AB
YRGO Yrkesdykarskolan Göteborg

